

УДК 336.717.06

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.18.26>**Посаднієва О.М.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8721-5124>

Повод Т.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8191-5488>

Posadnieva Oksana

Kherson National Technical University

Povod Tetiana

Kherson State Agrarian and Economic University

ВПЛИВ ДЕСТРУКТИВНИХ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ОБСЯГ ЗАЛУЧЕНИХ РЕСУРСІВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

INFLUENCE OF DESTRUCTIVE FACTORS OF THE EXTERNAL ENVIRONMENT ON THE VOLUME OF INVOLVED RESOURCES OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Розглянуто необхідність проведення регулярного моніторингу показників банківської стабільності для вчасного виявлення негативних зовнішніх факторів. Доведено, що саме достатній обсяг ресурсів є показником банківської стабільності. Визначено, що саме депозитні ресурси є основними ресурсами банківської системи України. Доведено, що саме сукупність тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб, залучених банком у вигляді строкових вкладів та вкладів до запитання можна віднести до залучених ресурсів. Розглянуто, що саме залучені ресурси використовуються банком для здійснення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій. Доведено, що саме депозитні ресурси є основою діяльності банківської системи, оскільки саме через акумуляцію залучених коштів банки можуть фінансувати свої активні операції. Досліджено і проаналізовано динаміку обсягів коштів фізичних і юридичних осіб, розміщених у банках України, та, відповідно, вкладів фізичних осіб у банках України. Доведено, що обсяги вкладів як у гривні, так і у іноземній валюті з року в рік зростають (особливо це стосується зростання у національній грошовій одиниці). Визначено, що зростання коштів населення в банках практично повністю зумовлене збільшенням залишків на рахунках військових та отримувачів соціальних виплат. Доведено, що стабільними ресурсами для банківської системи серед залучених коштів вважаються саме строкові депозити. Проаналізовано темпи зростання вкладів фізичних осіб за останні роки.

Ключові слова: банківська система, банківська справа, банківські ресурси, залучені ресурси, стабільність, банківський менеджмент.

The need for regular monitoring of banking stability indicators for the timely detection of negative external factors that significantly increase the risks of banking activity is considered. It has been proven that the sufficient amount of resources is an indicator of bank stability. It was determined that deposit resources are the main resources of the banking system of Ukraine. It has been studied that a financially stable banking system is the basis for the development of other types of economic activity, since it is through banks that the country's cash flows are redistributed, thanks to which savings are transformed into investments. It has been proven that the main source of bank resources is precisely the borrowed funds, the share of which on average is 80% of the total amount of resources, and the rest is accounted for by own capital and a small share – borrowed funds. The theoretical approaches to the definition of the concept of "raised

resources" are revealed. It is proved that the collection of temporarily free funds of individuals and legal entities raised by the bank in the form of time deposits and demand deposits can be attributed to raised resources. It is considered that the involved resources are used by the bank to carry out credit, investment and other active operations. It has been proven that the deposit resources are the basis of the banking system, because it is through the accumulation of borrowed funds that banks can finance their active operations. The dynamics of the amount of funds of individuals and legal entities placed in banks of Ukraine and, accordingly, deposits of individuals in banks of Ukraine were studied and analyzed. It has been proven that the volumes of deposits both in hryvnia and in foreign currency grow from year to year (especially this applies to growth in the national currency). It was determined that the growth of the population's funds in banks is almost entirely due to the increase in the balances in the accounts of the military and recipients of social benefits. It has been proven that time deposits are considered stable resources for the banking system among the funds involved. The rate of growth of deposits of individuals in recent years has been analyzed. It was determined that deposits in the national currency grew at a faster rate.

Key words: banking system, banking, banking resources, involved resources, deposits, time deposits, financial literacy of the population, personal finances of the population, deposits of individuals, stability, bank management.

Постановка проблеми. Стабільна та ефективна робота банківської системи є обов'язковою складовою фінансової стабільності національної економіки. Останні роки Україна переживає досить багато макроекономічних потрясінь, пов'язаних з пандемією COVID-19 та широкомасштабним військовим вторгненням Російської Федерації на територію нашої держави. Такі зовнішні фактори у разі збільшують ризики банківської діяльності і можуть призвести до глибокої банківської кризи та дестабілізації вітчизняної економіки. Регулярний моніторинг показників банківської стабільності є запорукою вчасного виявлення негативних тенденцій та вжиття заходів для запобігання банківській рецесії. Наріжним каменем банківської стабільності є достатній обсяг ресурсів для здійснення банківської діяльності, основними з яких є депозитні ресурси. Виникнення кризових явищ у ресурсній базі банків, у тому числі у найбільшій їх частині – залучених ресурсах, і несвоєчасне їх виявлення може призвести до загального колапсу банківської системи. З огляду на це, постійний моніторинг та оцінка достатності ресурсної бази є запорукою вчасного реагування на мінімальні дестабілізаційні процеси та можливість скорішого їх усунення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці формування банківських ресурсів та ефективного управління ними присвячені роботи провідних вітчизняних вчених, таких як: Алілуйко М.С., Андрейків Т.Я., Валенюк Н.В., Суботіна Г.О., Волкова Н.І., Алексеєнко М.Д., Костирко Л.А., Довгань Ж.М., Мороз А.М., Павлюк С.М., Савлук М.І. та ін. Однак наразі з особливою гостротою відчувається потреба у постійному моніторингу достатності ресурсної бази банків, оскільки невирішеність деяких вагомих питань і загострення проблем у банківській сфері значною мірою може відбитися на загальній економічній ситуації, у якій наразі перебуває наша країна, та погіршити її.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження достатності залучених ресурсів банківської системи України задля забезпечення стабільного її функціонування в умовах економічної рецесії, викликаній війною.

Виклад основного матеріалу. Банківська система будь якої країни є основою фінансової стабільності та економічного розвитку інших видів економічної діяльності, оскільки саме через банки відбувається перерозподіл грошових потоків у країні, завдяки чому заощадження перетворюються на інвестиції. Стабільність банківської системи здебільшого забезпечується стабільністю її ресурсної бази, адже саме достатні за обсягом та строком використання пасиви дозволяють сформувати ресурс для фінансування активних операцій і у підсумку отримати прибутки.

Загальновідомо, що головним джерелом банківських ресурсів є саме залучені кошти, частка яких у середньому становить 80% від загальної величини ресурсів, а решта припадає на власний капітал та невелика частка – на запозичені кошти.

Якщо говорити про теоретичну основу цього поняття, то існує декілька підходів до його визначення (таблиця 1):

Таблиця 1

Теоретичні підходи до визначення поняття «залучені ресурси»

Автори	Визначення
А.О. Єпіфанов, Н.Г. Маслак, І.В. Сало	Залучені ресурси з депозитних джерел являють собою тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб (залишки на поточних рахунках різних видів клієнтів, кошти на вкладних (депозитних) рахунках до запитання та строкових) [1]
С. М. Фролов	Депозитні залучені ресурси – кошти, внесені в банк фізичними і юридичними особами на певні рахунки і використані ними відповідно до режиму рахунка і банківського законодавства [2, с. 65].
О.В. Васюренко	Сукупність залучених банком ресурсів, які забезпечують йому необхідні резерви відповідно до законодавства та надають поверх цих резервів основний обсяг для кредитування [3, с. 117].
Т.В. Колодяжна	Це кошти, які банк залучає на вклади і депозити [4, с. 803].

Джерело: [1–4]

Отже, виходячи з табл. 1, можемо зробити висновки, що здебільшого у вітчизняній науковій літературі дослідниками надається визначення поняттю «депозит» і майже не надається визначення поняттю «залучені ресурси», тобто таких визначень сформульовано небагато. Окрім того, навіть у Законі України «Про банки та банківську діяльність», в якому нормативно закріплено вимоги до створення, діяльності та ліквідації банків, вимоги до капіталу та інше, визначення поняття «банківські ресурси» відсутнє, є визначення їх окремих складових, таких як: власний капітал, статутний капітал, регулятивний капітал, вклад (депозит). Немає також і окремого визначення поняття «залучені ресурси».

На нашу думку залучені ресурси – це сукупність тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб, залучених банком у вигляді строкових вкладів та вкладів до запитання, які використовуються ним для здійснення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій.

Емпіричний досвід і наукові дослідження свідчать про те, що саме депозитні ресурси є основою діяльності банківської системи, оскільки саме через акумуляцію залучених коштів банки можуть фінансувати свої активні операції. Це не тільки є основою банківської системи, а й забезпечує відтворювальні процеси в економіці держави [7].

Відповідно до усталеної практики всі банківські ресурси традиційно прийнято розділяти на власні, залучені та запозичені. Власний капітал спрощено можна представити як сукупність таких базових елементів, як статутний та резервний капітали, спеціальні фонди, емісійний дохід, прибуток. При цьому його частка у загальних пасивах банку, як правило, не перевищує 10–15%. Натомість залучені ресурси, до яких належать депозитні, складають найбільшу частку пасивів банку, яка і є ресурсною основою діяльності будь-якої банківської установи (рис. 1).

З рис. 1 видно, що найбільшу питому вагу у структурі пасивів банків України за досліджуваній період займають залучені кошти. Вони становлять від 82,64% у 2018 році до 89,29% у 2022 році. Підвищення питомою ваги залучених ресурсів у 2022 році під час воєнних дій викликає ряд запитань про причини цього підвищення і потребує більш глибокого дослідження. З огляду на це розглянемо структуру вкладів у розріз категорій вкладників (рис. 2).

З рис. 2 видно, що найбільшу питому вагу у залучених коштах банків України займають вклади фізичних осіб, виключенням є тільки 2021 рік, коли обсяги вкладів фізичних осіб були менші за обсяги коштів суб'єктів господарювання, які зберігалися у вітчизняних банках.

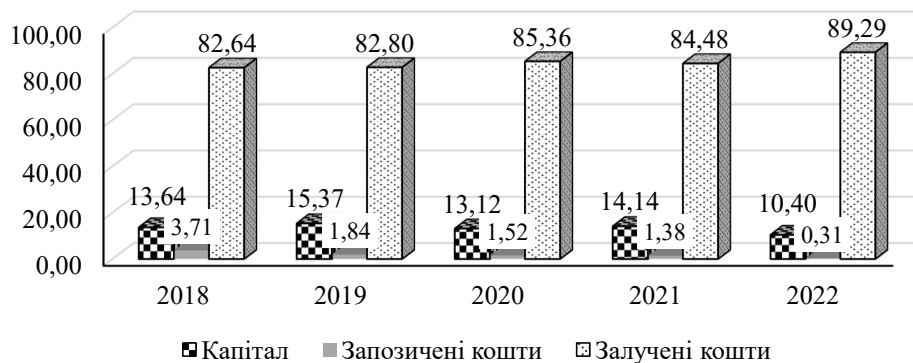

Рис. 1. Структура пасивів банків України у 2018–2022 роках, %

Джерело: складено автором за даними джерела [5]

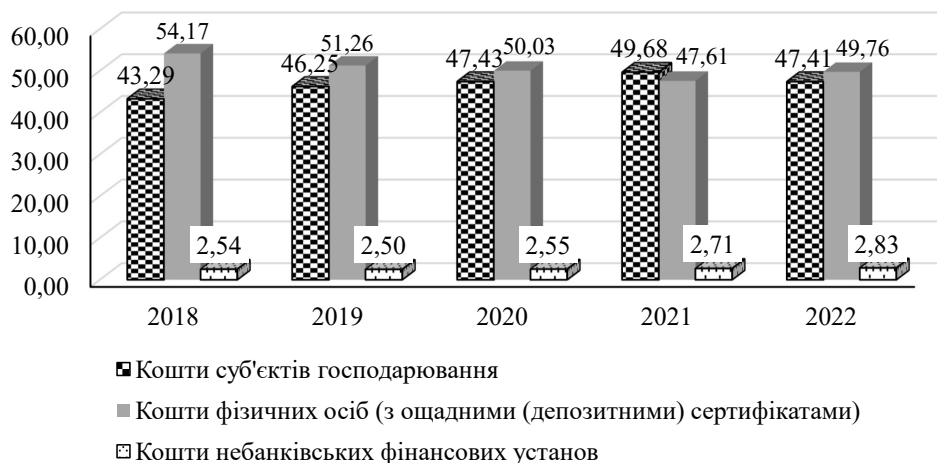

Рис. 2. Структура залучених коштів банків України у розрізі категорій вкладників у 2018–2022 роках, %

Джерело: складено автором за даними джерела [5]

Вклади юридичних осіб також мають значну частку у залучених коштах банків, можна сказати, що рахунки фізичних і юридичних осіб поділяються майже 50/50.

Для оцінки впливу деструктивних подій на прийняття рішення вкладниками робити вклади потрібно дослідити динаміку коштів юридичних та фізичних осіб, які були розміщені у банках України протягом останніх п'яти років (табл. 2).

З табл. 2 видно, що у «проблемних» 2020 та 2022 роках особливих негативних тенденцій і вилучення коштів суб'єктами господарювання та населенням з банків не відбувалося. Це свідчить про відновлення довіри до банківської системи після 2014 року. Щодо тенденцій розміщення коштів суб'єктами господарювання можна зробити висновки, що вони не зазнавали значних коливань, оскільки це здебільшого поточні рахунки, які повинні відкривати юридичні особи та фізичні особи – підприємці у банках для провадження своєї діяльності.

У темпах приросту коштів фізичних осіб спостерігаються значні коливання, при цьому у «корона-кризовому» 2020 році їх обсяг збільшився на 23,51%, а у більш стабільному 2021 році – темпи приросту знизилися до 6,6%, у той же час спостерігався

приріст коштів фізичних осіб у 2022 році, коли вже відбувалися військові дії на території нашої держави. Така зміна обсягів може відбуватися через зростання курсу іноземних валют (долара і євро) під час деструктивних подій, а, оскільки вклади фізичних осіб можуть бути зроблені у валюті, під час їх перерахунку на гривню можемо отримати не фізичне зростання кількості і обсягів вкладів, а їх курсове (валютне) зростання, яке не свідчить про підвищення бажання фізичних осіб робити вклади у кризові періоди. З огляду на це доречним буде проаналізувати динаміку вкладень фізичних осіб у розрізі валют за останні п'ять років (рис. 3).

Таблиця 2

**Динаміка обсягу коштів фізичних і юридичних осіб,
розміщених у банках України у 2018 – 2022 роках**

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Кошти суб'єктів господарювання, млн грн	406 367	498 157	646 491	758 434	889 526
Темп приросту до попереднього року, %		+22,59	+29,78	+17,32	+17,28
Кошти фізичних осіб (з ощадними депозитними сертифікатами), млн грн	508 457	552 115	681 892	726 898	933 553
Темп приросту до попереднього року, %		+8,59	+23,51	+6,60	+28,43
Кошти небанківських фінансових установ, млн грн	23 794	26 885	34 704	41 410	53 188
Темп приросту до попереднього року, %		+12,99	+29,08	+19,32	+28,44
Усього, млн грн	938 618	1 077 157	1 363 087	1 526 742	1 876 267
Темп приросту до попереднього року, %		+14,76	+26,54	+12,01	+22,89

Джерело: складено автором за даними джерела [5]

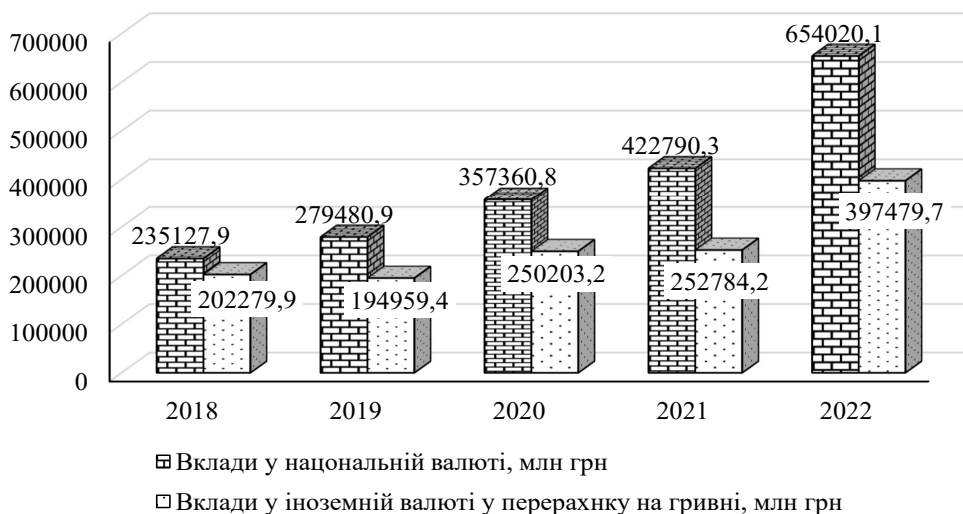

Рис. 3. Динаміка вкладів фізичних осіб у банки України у 2018–2022 роках

Джерело: складено автором за даними джерела [6]

З рисунку видно, що за останні п'ять років обсяги вкладів фізичних осіб у гривні перевищували обсяги вкладів у валюті. Також можна зазначити, що обсяги вкладів як у гривні, так і у іноземній валюті з року в рік зростають. І, якщо по іноземній

валюті це може бути наслідком курсового зростання валюти, то для зростання у національній грошовій одиниці є дві причини: свідчення відновлення довіри до банківської системи (відсутність панічного вилучення вкладів); збільшення обсягів соціальних виплат населенню у зв'язку з війною та зростанням соціально незахищених верств населення (виплати ВПО, соціальна допомога), які збільшили залишки на карткових рахунках і могли бути переведені на строкові рахунки. За даними НБУ Зростання коштів населення в банках практично повністю було зумовлене збільшенням залишків на рахунках військових та отримувачів соціальних виплат. Зростання частки зарплат військових у загальних доходах та заощадженнях населення визначило концентрацію припливу коштів населення у державних банках, які обслуговують відповідні рахунки [5, с. 16].

Традиційно найбільш стабільними ресурсами для банківської системи серед залучених коштів вважаються строкові депозити. У таблиці 3 проаналізуємо темпи зростання вкладів фізичних осіб за досліджуваний період.

Таблиця 3

**Динаміка зростання вкладів фізичних осіб
до банківської системи України у 2018–2022 роках**

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Вклади у національній валюті, млн грн	235 127,9	279 480,9	357 360,8	422 790,3	654 020,1
Темп приросту до попереднього року, %	-	+18,86	+27,87	+18,31	+54,69
Вклади у іноземній валюті у перерахунку на гривню, млн грн	202 279,9	194 959,4	250 203,2	252 784,2	397 479,7
Темп приросту до попереднього року, %	-	-3,62	+28,34	+1,03	+57,24
Усього вкладів, млн грн	437 407,8	474 440,3	607 564,0	675 574,5	1 051 499,9
Темп приросту до попереднього року, %	-	8,47	28,06	11,19	55,65

Джерело: складено автором за даними джерела [5]

З аналізу динаміки вкладів фізичних осіб до банківської системи України від 2018 до 2022 року можна зробити наступні висновки: по-перше, загальний обсяг вкладів збільшився на 140% і склав 1 051,5 млн грн у 2022 році порівняно з 437,4 млн грн у 2018 році; по-друге, найбільший темп зростання був зафіксований в 2022 році, що може свідчити про збільшення довіри фізичних осіб до банківської системи України; по-третє, велика частина вкладів була зроблена у національній валюті, але і вклади в іноземній валюті також мали певний вплив.

З таблиці видно, що кожного року вклади фізичних осіб зростали, і, як вже було зазначено раніше, це не пов'язано з курсовими коливаннями національної валюти. З огляду на дані таблиці більш швидкими темпами зростали саме вклади у національній грошовій одиниці. Що знову ж таки свідчить і про довіру населення до банківської системи, і про стабільність ресурсної бази банків.

Висновки. Достатність ресурсної бази банків є запорукою ефективного формування активів, а отже – забезпеченням можливості отримувати доходи. Сучасний стан вітчизняної банківської системи в умовах повномасштабної війни вимагає постійного моніторингу основних показників банківської діяльності. Він необхідний для забезпечення своєчасного реагування з боку регулятора та окремо взятого банку на зниження ресурсної бази банківської установи та прийняття необхідних заходів для її відновлення. Моніторинг достатності залучених ресурсів банків зможе запобігти «ланцюговій реакції» у економіці країни, коли банкрутство одного (особливо

системно важливого) банку може спричинити втрату довіри населення до банківської системи в цілому, завчасне вилучення вкладів і, тим самим, «обезкровлення» банківської системи та зменшення банківських активів, а отже – припинення кредитування та надання інших банківських послуг. З огляду на це, ефективний банківський менеджмент, стимулювання залучення ресурсів, заохочення населення до збільшення вкладів є необхідною складовою банківської стабільності [7].

Основною проблемою вважаємо можливе зниження обсягів залучених ресурсів у разі затягнення військово конфлікту на території України через зменшення доходів населення. У цьому випадку ми можемо зіткнутися у майбутньому з колапсом банківської системи, який потягне за собою довготривалу економічну кризу і загальмує відновлення економіки держави. Однак наразі неможна говорити про наявність таких негативних тенденцій.

Список використаних джерел:

1. Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. Операції комерційних банків : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2007. 523 с.
2. Фролов С.М. Банківська справа і основи митного регулювання в Україні: теорія та практика : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2004. 368 с.
3. Васюренко О.В. Банківський менеджмент. Київ : Академія, 2001. 320 с.
4. Колодяжна Т.В., Бакуменко Т.О. Економічна сутність та класифікація депозитних операцій комерційних банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 22. С. 802–805.
5. Звіт про фінансову стабільність. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4 (дата звернення: 06.11.2023).
6. Розподіл вкладів фізичних осіб та сума можливого відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 07.11.2023).
7. Povod T. Peculiarities of the formation of the resource base of banks: essence and significance. *Таврійський науковий вісник. Серія Економіка*. 2023. №16. С. 236–243. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/390> (дата звернення: 06.11.2023).

References:

1. Jepifanov A. O., Maslak N. Gh., Salo I. V. (2007) *Operacii komercijnykh bankiv* [Operations of commercial banks]. Sumy: Amounts: University book. (in Ukrainian)
2. Frolov S. M. (2004) *Bankivjska sprava i osnovy mytnogho rehuljuvannja v Ukrajinі: teorija ta praktyka* [Banking and the basics of customs regulation in Ukraine: theory and practice]. Sumy: Amounts: University book. (in Ukrainian)
3. Vasjurenko O. V. (2001) *Bankivjskij menedzhment* [Banking management]. Kyiv: Academy. (in Ukrainian)
4. Kolodjzjna T. V., Bakumenko T. O. (2018) Ekonomichna sutnistj ta klasyfikacija depozytnykh operacij komercijnykh bankiv [Economic essence and classification of deposit operations of commercial banks]. *Global and national economic problems*, vol. 22, pp. 802–805.
5. Nacionaljnij bank Ukrajinj (2022) *Zvit pro finansovu stabiljnistj* [Financial Stability Report]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4 (accessed November 6, 2023).
6. Nacionaljnij bank Ukrajinj (2023) *Rozpodil vkladiv fizychnykh osib ta suma mozhlyvogho vidshkoduvannja Fondom gharantuvannja vkladiv fizychnykh osib* [Distribution of individual deposits and the amount of possible reimbursement by the Individual Deposit Guarantee Fund]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (accessed November 7, 2023).
7. Povod T. (2023) *Osoblyvosti formuvannja resursnoyi bazy bankiv: sutnist' ta znachen-nya*. *Tavrijskyy naukovyy visnyk. Ekonomichna seriya*, vol. 16, pp. 236–243. Available at: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/390> (accessed November 6, 2023).